

BAĞIMSIZ DENETİM FİRMASI ROTASYONU VE DENETİM KALİTESİ

*Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi
Cilt 37, Sayı 4, 2019
s. 703-719*

Koray TUAN

Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü
ktuan@cu.edu.tr

Öz: Bağımsız denetimde rotasyon uygulamasının denetim kalitesine etkisi üzerine yürütülen tartışmalar bir metal paranın iki yüzüne benzetilebilir. Bir tarafta, denetçi rotasyonunun denetçinin bağımsızlığını güçlendireceği ve denetim kalitesinin artacağı düşüncesi; diğer tarafta ise, denetçi rotasyonu neticesinde denetçinin işletmeye ve sektöre özgü birikmiş denetim bilgisini kaybedeceği ve denetim kalitesinin düşeceği düşüncesi yer almaktadır. Bu çerçevede çalışmanın amacı, bağımsız denetimde rotasyon uygulamasının denetim kalitesini nasıl etkilediğinin araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, 2010-2017 yılları arasında Borsa İstanbul'da işlem gören finansal olmayan kuruluşlardan elde edilen 1230 şirket-yıl verisi regresyon analizi ile test edilmiştir. Bağımsız denetim kalitesinin ölçülmesinde anormal işletme sermayesi tahakkuklarından yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları, denetimde rotasyon uygulaması ile bağımsız denetim kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, araştırma sonuçları bağımsız denetim firması rotasyonu sonrasında denetimin kalitesinin artabileceği düşüncesini destekleyen kanıtlar sunmamaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Bağımsız denetim, rotasyon, denetim kalitesi.*

AUDIT FIRM ROTATION AND AUDIT QUALITY

Hacettepe University
Journal of Economics
and Administrative
Sciences
Vol. 37, Issue 4, 2019
pp. 703-719

Koray TUAN

Assoc.Prof.Dr., Çukurova University
Faculty of Economics and Administrative
Sciences
Department of Business Administration
ktuan@cu.edu.tr

Abstract: The debates on the effect of independent audit rotation on audit quality can be considered as two sides of a coin. On the one side, the idea that auditor rotation would increase audit quality as it would strengthen auditor independence; on the other side, the idea that auditor rotation can lead to loss of client and sectoral-specific knowledge and the quality of audit would decrease. In this context, the aim of the study is to investigate whether rotation practice in independent audit affects the audit quality. For this purpose, 1230 firm-year data obtained from non-financial companies quoted at the Borsa Istanbul between the years of 2010-2017 are tested with regression analysis. The amount of abnormal working capital accruals are used as a proxy for audit quality. The results of the study indicate that there is no statistically significant association between audit rotation practice and independent audit quality. In other words, the results of the research do not provide any evidence to support the idea that the quality of audit may improve after audit firm rotation.

Keywords: *Independent audit, rotation, audit quality.*

GİRİŞ

Bu yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Enron ve WorldCom gibi büyük şirketlerin çöküşü ile başlayan ve akabinde Avrupa'da Ahold ve Parmalat gibi şirket iflasları ile devam eden muhasebe skandalları nedeniyle denetçi bağımsızlığı ve verilen denetim hizmetinin kalitesi sermaye piyasalarında sorgulanmaya başlanmıştır (Firth *vd.*, 2012). Bu durumun sorumlusu olarak ise, denetçi bağımsızlığının kaybolmasının yarattığı düşük denetim kalitesi gösterilmiştir (Swart, 2012). Buna karşılık, mesleki otoriteler ve düzenleyici kurum ve kuruluşlar tarafından denetçi bağımsızlığının güçlendirilmesi, sermaye piyasalarında zedelenen denetçi itibarının yeniden kazanılması adına birçok düzenleme, standart ve uygulama hayata geçirilmiştir. Bunlardan birisi de denetçinin bağımsızlığını korumasına muhtemel bir çözüm olarak düşünülen zorunlu denetçi rotasyonudur. Denetlenen işletmelerin bağımsız denetçilerini belirli bir süre sonunda değiştirmelerini gerekli kılan zorunlu denetçi rotasyonu ile ilgili düzenlemeler ülkeden ülkeye kapsadığı süreler bakımından farklılık göstermekle birlikte, uygulamada denetim firması rotasyonu veya sorumlu ortak baş denetçi rotasyonu olarak iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Bağımsız denetim firması veya sorumlu ortak baş denetçi düzeyindeki denetçi rotasyonunun temel varsayımı, denetçi ve müşteri işletme arasındaki denetim süresinin uzunluğu nedeniyle verilen denetim hizmeti kalitesinin azalmasını engellemektir (Chen *vd.*, 2008). Bunun altındaki neden ise, hiç şüphesiz, denetçi ve müşteri işletme arasındaki uzun süreli ilişki ve samimiyetin denetçi bağımsızlığını zayıflatma olasılığıdır. Zira denetçinin bağımsızlığı, sunulan denetim hizmeti kalitesinin temel yapı taşlarından bir tanesidir (Lennox *vd.*, 2014; Salama, 2017). Diğer taraftan, denetimde rotasyon uygulamasının muhtemel dezavantajlarının da olduğu düşünülmektedir. Bunların başında rotasyonun bağımsız denetçinin tecrübe ile kazandığı müşteri işletmeye ve işletmenin faaliyet gösterdiği sektöre özgü denetim bilgisinin kaybolmasına neden olduğu düşüncesi gelmektedir (Cameran *vd.*, 2016). Bu çerçevede bu çalışmanın amacı, denetçi bağımsızlığını güçlendirirken, denetim bilgisine zarar verebileceği iddia edilen denetimde rotasyon uygulamasının bağımsız denetim kalitesine nasıl etki edeceğinin araştırılmasıdır.

Denetim kalitesi hakkındaki tartışmalar mesleki otoriteler kadar araştırmacıların da dikkatini çekmektedir. Literatürde denetçinin bağımsızlığı, denetimde kalitenin sağlanabilmesi için kritik bir unsur olarak kabul görmektedir (Chen *vd.*, 2008). Çünkü denetçinin bağımsızlığı, müşteri işletmenin etkisi altında kalmadan görüşünü oluşturabilmesini temin ederken; denetçinin dürüst davranabilmesini, tarafsız olmasını ve mesleki şüpheciliğini devam ettirmesini de sağlamaktadır (BDS, 200: A18). Dolayısıyla denetçi bağımsızlığı, denetçilerin

finansal raporları müşteri işletmenin baskılarından etkilenmeden tarafsız bir şekilde denetleme ve kararlarında objektif kalabilme kabiliyeti ile ilgilidir (Mohammed, Habib, 2013). Bu kapsamda, Enron şirketinin iflası ve buna bağlı olarak Arthur Andersen denetim firmasının çöküşü, denetim literatüründe bağımsız denetimin itibarı için kötü örnekler arasında yer alırken; denetçi bağımsızlığının kaybolması ve neticesinde düşük denetim kalitesinin yarattığı bu muhasebe skandalının nedenlerinin incelenmesi, kuşkusuz, denetçi bağımsızlığının öneminin anlaşılması adına iyi bir örnek olarak gösterilmektedir (Brown, 2005).

Denetçi bağımsızlığının güçlendirilmesi ve denetim hizmet kalitesinin artırılabilmesi için başta Amerika Birleşik Devletleri'nde Halka Açık Şirketler Muhasebe Reformu ve Yatırımcıyı Koruma Yasası ya da bilinen kısa adıyla Sarbanes-Oxley Yasası (SOX) 30 Temmuz 2002'de yürürlüğe girmiştir. 11 ana başlıktan oluşan ve yatırımcıyı korumayı hedefleyen bu yasanın Denetçi Bağımsızlığı kısmında denetçi rotasyonuna yer verilmiştir. Buna göre, bağımsız denetim firmalarında sorumlu ortak baş denetçilerin müşteri işletmenin denetimi için beş yıl süren bir dönem sonrasında değiştirilmesini ve en az iki yıl işletmenin denetimine katılmamasını zorunlu kılınmıştır. Buna paralel olarak, Avrupa Parlamentosu'nda Denetim Yönergeleri ve Direktifleri başlıklı düzenleme 2014 yılında hayata geçirilmiştir. Bu düzenleme ile Avrupa Birliği içerisindeki tüm halka açık şirketlere denetim firmalarını 10 yıllık süre sonunda en az 4 yıl için rotasyona tabii tutmaları zorunluluğunu getirmiştir. Türkiye'de ise, Türk Ticaret Kanunu ile denetimde rotasyon uygulamasına ilişkin düzenleme yapma ve kanunda belirtilen süreleri kısaltmaya yetkili Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), Bağımsız Denetim Yönetmeliği'nin 26. maddesinde üç yıl geçmedikçe; denetim kuruluşları son on yılda yedi yıl, denetim kuruluşlarında çalışanlar da dahil olmak üzere denetçiler ise, son yedi yılda beş yıl denetim çalışması yürüttükleri işletmelere ilişkin denetimleri üstlenemezler şeklinde düzenleme yapmıştır.

Bu düzenlemelerin ardından uluslararası literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında, denetimde rotasyon uygulaması ve denetim kalitesi ilişkisinin detaylı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda (Sayyar *vd.*, 2014; Velte, Stiglbauer, 2012) gerek denetim firması düzeyinde gerekse sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde uygulanan denetçi rotasyonunun denetim kalitesine olan muhtemel etkileri sistemin artıları ve eksileri çerçevesinde teorik olarak tartışılmıştır. Teorik tartışmaları ampirik veriler ile destekleyen çalışmalarda ise farklı sonuçlar ortaya konulmuştur. Bir tarafta, denetçi rotasyonunun denetim kalitesini olumlu yönde etkilediğini destekleyen kanıtlara ulaşan çalışmalar (Carcello, Nagy, 2004; Vanstraelen, 2000; Nagy, 2005; Firth *vd.*, 2012; Kim *vd.*, 2015), diğer tarafta, denetçi rotasyonunun denetim kalitesi üzerine olumsuz etkilediği yönünde bulgular ortaya koyan çalışmalar (Geiger, Raghunandan, 2002; Myers *vd.*, 2003; Ghosh, Moon, 2005; Cameran *vd.*,

2016) mevcuttur. Diğer bir kısım çalışmada (Kwon *vd.*, 2014; Swart, 2012; Ruiz-Barbadillo *vd.*, 2009; Fitriany *vd.*, 2009) ise, denetçi rotasyonunun denetim kalitesini artırdığını destekleyen herhangi bir sonuca ulaşamamıştır.

Türkiye’de de bu konu üzerine yapılan sınırlı sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Örneğin; Gönen ve Rasgen (2016), Şavlı (2016) ve Doğan (2016) çalışmalarında, denetimde rotasyon uygulamasını ulusal ve uluslararası düzeyde inceleyerek, rotasyon uygulamasını destekleyenler ile uygulamaya karşı olanların görüşlerini ortaya koymuşlardır. Şenyiğit ve Zeytinoğlu (2014) yaptıkları çalışmada ise, zorunlu denetçi rotasyonunun denetim kalitesine etkilerini literatür taraması yoluyla tespit etmeye çalışmışlardır. Her ne kadar uluslararası literatürde denetimde rotasyon uygulamasının bağımsız denetimin kalitesi üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik oldukça zengin bir literatür mevcut olsa da, Türkiye’de bu konu üzerine yapılan çalışmalar teorik tartışmalara odaklanmıştır. Bu çerçevede; bu çalışmanın motivasyonu, Türkiye’de bu konuda yapılmış teorik çalışmaları ampirik veriler ile desteklemektir. Bu çalışmanın Türkiye’de yapılan diğer çalışmalardan farkı ise, bağımsız denetim kalitesini tahakkuklar aracılığıyla ölçen Healy (1985), DeAngelo (1986), Jones (1991), Dechow *vd.* (1995) modellerden farklı olarak, Defond ve Park’ın (2001) yaptıkları çalışmada geliştirdikleri ve uluslararası literatürde sıklıkla kullanılan anormal işletme sermayesi tahakkukları modelinden (AWCA, *Abnormal Working Capital Accruals*) yararlanılmasıdır. Çalışmanın, bu yönü ile bağımsız denetim kalitesi literatürüne farklı bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmektedir.

Çalışmanın, denetimin önemli konularından olan bağımsız denetim kalitesi ve denetçi rotasyonu çerçevesinde literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. Çalışma, son yıllarda ulusal literatürde genelde teorik olarak tartışılan zorunlu denetçi rotasyon uygulamasının denetim kalitesine olan etkisini direkt test ederek, teorik tartışmalara değerli ampirik veriler ile katkı sağlamaktadır. Ayrıca bu çalışma, denetçinin bağımsızlığını geliştirme varsayımına dayanan zorunlu denetçi rotasyonu uygulamasının Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde etkililiğine ilişkin olarak kanun koyuculara, düzenleyici otoritelere ve meslek kurumlara yararlı kanıtlar sunmaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde öncelikle literatürdeki denetçi rotasyonunun denetim kalitesine olan muhtemel etkileri teorik olarak ele alınmış, daha sonra konuyu ampirik olarak inceleyen araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Üçüncü bölüm çalışmanın metodolojisine ve araştırmanın bulgularına ayrılırken, sonuç bölümünde elde edilen araştırma bulguları çerçevesinde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. DENETİMDE ROTASYON VE DENETİM KALİTESİ

Denetim kalitesi, bir denetçinin müşteri işletmenin finansal tablolarındaki önemli yanlışlıkları hem tespit hem de rapor etme istekliliği olarak tanımlanmaktadır (DeAngelo, 1981). Diğer bir ifadeyle; denetçi, mevcut önemli yanlışlıkları tespit edip bunları rapor edebiliyorsa sunulan denetim hizmeti kaliteli bir denetim olarak değerlendirilmektedir (Mohammed, Habib, 2013). Bu noktada, denetim hizmetinin kalitesine doğrudan etki eden iki temel unsur ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki rapor etme isteği ile ilgili denetçinin bağımsızlığı, diğeri ise bilgi ve tecrübe ile ilgili denetçinin yetkinliğidir. Literatürde rotasyon üzerine yürütülen tartışmalardaki farklılığının arkasındaki neden de, bu iki temel unsura olan bakış açılarından kaynaklanmaktadır.

Denetimde rotasyon uygulamasını denetçi bağımsızlığı penceresinden değerlendirenler, denetçinin yüksek düzeyde bir denetim hizmeti vermesini engelleyebilecek davranışın, denetçi ve müşteri işletme arasındaki uzun süreli ve samimi ilişkiden kaynaklandığını ileri sürmektedirler (Geiger, Raghunandan, 2002; Firth *vd.*, 2012). Bu argümanın temelinde, uzun süreli denetim hizmetinin gerçekte bağımsızlık kavramını zedeleyebilecek bir bağın oluşmasına neden olduğu (Carey, Simnett, 2006), denetçinin işletmenin finansal raporlarındaki küçük yanlışlıkları görmezlikten gelmesine ve işletmenin bildirimlerine sorgulamadan güvenerek denetçinin mesleki şüphecilik anlayışının kaybolmasına yol açacağı (Firth *vd.*, 2012) düşüncesi yatmaktadır. Ayrıca, denetçinin müşteri işletme ile kurulan bu ilişkiyi uzun yıllar sürdürebilmek adına objektifliğini kaybedebileceği ve müşteriyi memnun edebilmek için işletme yönetiminin baskılarına boğun eğebileceği düşünülmektedir (Postma, 2016). Bu yüzden rotasyon uygulamasını destekleyenler, müşteri işletmeye verilen denetim hizmetinin süresini sınırlandıran denetçi rotasyonunun denetim kalitesini artırabileceğini savunmaktadırlar. Zira literatürdeki genel kanı, denetim hizmetinin verildiği ilk yıllarda denetçinin yeni bir bakış açısıyla açılış bakiyelerine ve denetim prosedürlerinin detaylarına daha fazla özen göstereceği yönündedir (Salleh, Jasmini, 2014). Bununla birlikte, denetçi rotasyonunun finansal tablo kullanıcılarının gözündeki denetçinin bağımsızlığı algısını da olumlu yönde etkilediği, bu durumun ise sermaye piyasalarındaki denetim mesleğine olan güven duygusunu ve denetçinin görünürde bağımsızlık kavramını güçlendirdiği ileri sürülmektedir (Cameran *vd.*, 2016).

Diğer taraftan, denetimde rotasyon uygulamasını denetçinin yetkinliği penceresinden değerlendirenler ise, denetçinin yüksek düzeyde bir denetim hizmeti vermesini engelleyebilecek davranışın, denetçinin müşteri işletmeye ve işletmenin faaliyette bulunduğu sektöre özgü bilgi ve tecrübe eksikliğinden kaynaklandığını savunmaktadırlar (Defond, Francis, 2005; Ghosh, Moon, 2005). Bu argümanın temeli

ise, sunulan denetim hizmet süresi ne kadar uzun olursa, işletme ve sektöre ilişkin kazanılan tecrübe ve derin bilgi sayesinde denetim kalitesinin o kadar yüksek olacağı düşüncesine dayanmaktadır (Carcello, Nagy, 2004). Ayrıca, denetim sürecinde hata ve hileden kaynaklı yanlışlıkların tespit edilebilmesi ve denetim risklerinin belirlenebilmesi için müşteri işletmenin yapısının zaman içerisinde daha iyi anlaşılması ve böylece daha etkin bir denetim programının hazırlanması gerekliliğidir (Johnson *vd.*, 2002). Literatürde bu iki farklı bakış açısı üzerinden rotasyon uygulaması ve denetim kalitesi arasındaki ilişkiyi test etmek isteyen birçok araştırmaya rastlamak mümkündür.

Carcello ve Nagy (2004) yaptıkları çalışmada, rotasyonun denetçinin bilgi ve tecrübe eksikliğine yol açtığı düşüncesini destekleyerek; denetimin ilk üç yılında daha fazla hileli finansal raporlamaya rastlandığı yönünde kanıtlar sunmuşlardır. Denetim kalitesinin ölçülmesinde hileli finansal raporlamayı kullanan bu çalışmada ayrıca, denetim hizmet süresinin uzun olması ile hileli finansal raporlama arasında bir ilişki bulunamamıştır. Vanstraelen (2000) ise denetim kalitesini denetçi görüş türleri üzerinden ölçerek, denetçinin denetim anlaşması yaptığı ilk iki yılda olumlu görüş dışında görüş bildirmeye daha istekli olduğunu ya da diğer bir deyişle, uzun süreli müşteri-denetçi ilişkisinin olumlu görüş ihtimalini arttırdığını ortaya koymuştur. Diğer bir çalışmada (Kim *vd.*, 2015), zorunlu rotasyon sonrasında denetçinin yeni bir bakış açısı ile denetim prosedürlerine daha titiz yaklaştığı ve denetim kalitesinin ölçülmesinde ihtiyari tahakkukları kullanarak da rotasyonun ihtiyatlı bir denetime yol açtığı tespit edilmiştir. Geiger ve Raghunandan (2002) ise, denetim kalitesinin işletmenin sürekliliği kavramı ile ilişkilendirerek, denetim süresinin uzamasıyla birlikte denetçilerin riskleri ve yanlışları tespit edebilmede deneyimli bir hale geldiğini ve bunun neticesinde de işletmenin sürekliliği üzerindeki denetçi kaygısının arttığını ortaya koymuşlardır. Denetim kalitesini düzeltme kayıtlarıyla ilişkilendiren bir diğer çalışmada (Lennox *vd.*, 2014) ise, rotasyon ile denetim anlaşmasının ilk yılında yeni denetçinin daha objektif davranarak, bir önceki denetçiye kıyasla finansal raporlardaki yanlışlıkları temizlemek için işletmeden daha fazla düzeltme kaydı istediği sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan Bell *vd.* (2015) çalışmasında, denetim süresinin denetim kalitesine etkisini incelemişler ve denetimin ilk yılında denetim kalitesinin düşük olduğunu, daha sonraki yıllarda denetim kalitesinin giderek arttığını ve son olarak, denetim süresinin çok uzamasıyla da denetim kalitesinin azalmaya başladığını ortaya koymuşlardır.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bağımsız denetimde rotasyon uygulamalarının denetimin kalitesine olan muhtemel etkilerini ortaya koyan savlar, bağımsız denetim mesleğinin temel iki unsuruna işaret etmektedir. Zorunlu denetçi rotasyonunu destekleyenler, uzun süreli denetim hizmetinin müşteri işletme yönetimi ile denetçi arasında samimi bir bağ

kurmasına neden olacağını ve bu durumunda denetçinin tarafsız kalabilme kabiliyetini kaybedeceğini ve hatta finansal raporlardaki bazı yanlışlıklara hoş görülme davranabileceğini iddia ederek “denetçinin bağımsızlığına”, zorunlu denetçi rotasyonuna karşı çıkanlar ise, zorunlu denetçi rotasyonu nedeniyle denetçinin sahip olduğu müşteri işletmeye ve işletmenin faaliyette olduğu sektöre özgü birikmiş denetim bilgisinin kaybolacağını ve bu durumun denetim riskinin artmasına ve denetim kalitesinin düşmesine neden olacağını ileri sürerek “denetimin mesleki tecrübesine” işaret etmektedirler. Bu çerçevede, literatürdeki tartışmalardan yola çıkarak, çalışmanın hipotezi aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

“H0: Bağımsız denetimde rotasyon uygulamasının denetim hizmetinin kalitesi üzerine etkisi yoktur.”

Çalışma, 2010-2017 yılları arasında Borsa İstanbul’da işlem gören şirketleri kapsamaktadır. Ancak, finansal şirketler çalışmanın veri setine dahil edilmemiştir. Çünkü, finansal şirketlerin finansal raporlamalarındaki farklılıkları nedeniyle diğer şirketler ile kıyaslanamaması (Salama, 2017) ve yüksek kaldıraç oranının finansal şirketler için normal kabul edilebilmesi ancak finansal olmayan şirketler için ise bir tehlike göstergesi olarak düşünülebilmesi (Fama, French, 1992) nedeniyle kapsam dışı bırakılmışlardır. Çalışmanın verileri, şirketlerin resmi web sitelerinde yer alan şirket finansal tablolarından ve yıllık faaliyet raporlarında paylaşılan bağımsız denetim raporlarından elle toplanarak elde edilmiştir. Aşağıda sunulan Tablo 1, çalışmanın veri setine dahil edilen şirketlere ait tanımlayıcı bilgileri içermektedir.

Tablo 1. Çalışmanın Veri Setine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Yıllar	Finansal Olmayan Şirket Sayısı	Örneklem Yüzdesi (%)	Denetim Firması Değişikliği Yapan Şirket Sayısı	Yıla Göre Yüzdesi (%)	Dört Büyüklerin Hizmet Verdiği Şirket Sayısı*	Yıla Göre Yüzdesi (%)
2010	148	12	42	28	83	56
2011	154	13	9	6	90	58
2012	158	13	6	4	87	55
2013	158	13	5	3	92	58
2014	159	13	6	4	88	55
2015	153	12	7	5	84	55
2016	150	12	12	8	86	57
2017	150	12	40	27	86	57
Toplam	1230	100	127	10	696	57

* Dört büyük (Big4) denetim firması: PricewaterhouseCoopers, Deloitte, Ernst&Young ve KPMG olarak bilinen bağımsız denetim firmalarının Türkiye temsilcilikleri.

Tablo 1’de yer alan bilgiler, çalışmanın veri setine dahil edilen şirketlerin yıllara göre sayısını, örneklem içerisindeki paylarını, denetim firması rotasyonuna giden şirketlerin sayısını, dört büyük denetim firmasından hizmet alan şirketleri ve

bunlara ilişkin yüzdeleri göstermektedir. 2010 ve 2017 yılları, örnekleme dahil edilen şirketlerin en çok denetim firması değişikliğine gittiği yıllar olarak dikkat çekmektedir. 2010 yılındaki 42 ve 2017 yılındaki 40 denetim firması değişikliği, araştırma kapsamındaki toplam rotasyon sayısının %55'ni oluşturmaktadır. Denetim firması rotasyonlarının bu iki yılda yoğunlaşması, zorunlu rotasyon sürelerinin bu yıllara denk gelmesi ile açıklanabilir. Çalışma kapsamındaki şirketlerin %57'sinin bağımsız denetim hizmeti için dört büyükleri tercih ettiği söylenebilir. Bu tercihin 2013 yılında 92 şirket ile en yüksek seviyeye çıktığı görülmektedir.

Çalışma modelinin bağımlı değişkeni, bağımsız denetim hizmetinin kalite düzeyi olarak belirlenmiştir. Ancak, denetim kalitesinin subjektif bir kavram olması, bununla birlikte bağımsız denetim sürecindeki faaliyetlerin değerlendirilme olanağının olmaması ve denetim mesleğinin kendine has kısıtları nedeni ile literatürdeki araştırmalarda gerçek denetim kalitesi yerine algılanan denetim kalitesine odaklanılmıştır (Dang, 2004). Gerçek denetim kalitesinin tespit edilmesinde yaşanan zorluklar denetim kalitesinin ölçülebilmesi için geçici parametrelerin kullanılmasını gerekli kılar. Bunlardan ilki, bağımsız denetim firmasının büyüklüğüdür. Literatürde Big4 (Dört Büyükler) olarak bilinen (Pricewaterhouse Coopers, Deloitte *vd.*, KPMG) uluslararası nitelikteki denetim firmalarının sermaye piyasalarında sahip oldukları itibar, teknolojik altyapı, personel sayısı ve tecrübe nedeniyle diğer denetim firmalarına kıyasla daha kaliteli bir hizmet sundukları düşünülmektedir (DeAngelo, 1981; Shafie *vd.*, 2009). Bağımsız denetim ücreti ise bir diğer denetim kalitesi temsili değişkenidir. Bağımsız denetim sürecinde harcanan denetim çabasının ve görevlendirilen personel sayısının denetim ücretini yükselteceği ve bu durumun daha kaliteli bir bağımsız denetim performansı ortaya çıkaracağı düşünülmektedir (Corbella *vd.*, 2015). Bağımsız denetim kalitesi, denetçinin sektöre ait uzmanlığı üzerinden de ölçülmektedir. Belirli bir sektör tecrübesine sahip olan denetçilerin, denetlenen firmanın faaliyet gösterdiği sektöre ait mevzuata, farklılıklara, muhasebe tahmin, politika ve uygulamalarına hakim olmaları nedeniyle finansal tablolarında yer alabilecek muhasebe sorunlarını ve önemli yanlışları tespit etme olasılıkları artmakta ve bunun neticesinde de sektör tecrübesi olmayan denetçilere göre daha kaliteli bir denetim hizmeti sundukları düşünülmektedir (DeBoskey *vd.*, 2012:613). Bir diğer öne çıkan değişken ise, bağımsız denetimde hizmet süresidir. Bağımsız denetim kalitesinin denetçinin hizmet süresinden etkilenmesi üzerine iki farklı görüş ifade edilmektedir. Uzun süreli denetim hizmetinin yaratacağı müşteri-denetçi samimiyetinin denetçi bağımsızlığını zedeleyeceği ve bu durumun bağımsız denetim kalitesini olumsuz etkileyeceği düşünülürken (Carcello, Nagy, 2004), diğer yandan ise uzun süreli denetim hizmeti neticesinde denetçi tarafından kazanılan denetim tecrübesi ve müşteri işletmeye ait spesifik bilgiden dolayı denetim kalitesinin olumlu etkileyeceği düşünülmektedir (Myers *vd.*, 2003). Literatürde bağımsız denetim kalitesi kazanç yönetimi uygulamaları üzerinden de ölçülmektedir. Araştırmacılar, yüksek düzeyde

gerçekleştirilen bir denetim hizmetinin kalitesi ile kazanç yönetimi (earnings management) düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki olduğu vurgulanmaktadır (Myers *vd.*, 2003; Carey, Simnett, 2006). Diğer bir deyişle, bağımsız denetimde kalite düzeyi yükseldikçe, denetlenen işletme yönetiminin kazanç yönetimi uygulamaları azalmaktadır. Kazanç yönetiminin ölçülmesinde ise ağırlıklı olarak tahakkuklar (accruals) kullanılmaktadır (Swart, 2012; Cameran *vd.*, 2016). Bu çalışmada, kaliteli bir bağımsız denetim hizmetinin kazanç yönetimi uygulamaları için bir kısıtlama olduğu varsayımı (Balsam *vd.*, 2003) ile bağımsız denetimde kalite göstergesi olarak tahakkuklardan faydalanılmıştır.

Literatürde isteğe bağlı tahakkuk oranları ile kazanç kalitesi arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu öngören çeşitli modeller (örneğin, Healy 1985; DeAngelo 1986; Jones 1991; Dechow *vd.*, 1995; DeFond, Park 2001) mevcuttur. Bu çalışmada denetim kalitesinin ölçülebilmesi için, DeFond ve Park (2001) tarafından geliştirilen anormal çalışma sermayesi tahakkuklarının mutlak değeri (absolute value of abnormal working capital accruals, AWCA) tayin edilmiştir. Kavramsal olarak AWCA, gerçekleşen çalışma sermayesi ve mevcut satış seviyesini desteklemek için gerekli olan beklenen çalışma sermayesi seviyesi arasındaki farkı ölçer. Bu fark, mevcut satış seviyesini sürdürmeyen işletmelerde, çalışma sermayesindeki yükselişin bir yüzdesini temsil etmektedir. Yüksek düzeyde anormal çalışma sermayesi tahakkukları, daha fazla kazanç yönetimine ve dolayısıyla da daha düşük denetim kalitesine işaret etmektedir ve aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$AWCA_{it} = WC_{it} - [(WC_{it-1} / S_{it-1}) \times S_{it}] \quad (1)$$

Eşitlik (1)'de;

it = yıl, t-1 ise bir önceki yıl;

AWCA it = cari yıldaki anormal işletme sermayesi tahakkukları;

WC it = cari yıldaki nakit harici işletme sermayesi [(dönen varlıklar – nakit ve kısa süreli yatırımlar)– (kısa süreli yabancı kaynaklar – kısa süreli finansal borçlar)];

WC it-1 = bir önceki yıldaki nakit harici işletme sermayesi;

S it = cari yıldaki satışlar ve

S it-1 = bir önceki yıldaki satışlar.

Ayrıca, eşitlik (1)'de yer alan tüm değişkenler, daha önceki araştırmalar (Myers *vd.*, 2003; Carey, Simnett, 2006; Swart, 2012; Postma, 2016) ile uyumlu olarak firma büyüklüğüne bağlı oluşabilecek korelasyon ve değişen varyans (heteroscedasticity) sorununu önlemek amacıyla toplam varlıkların ortalaması ile deflate edilmiştir.

Bağımsız değişken olarak ise denetim firmasının rotasyonu belirlenmiştir. Bununla birlikte, bağımsız denetim kalitesini etkileyen faktörleri inceleyen önceki çalışmalarda, denetlenen işletmeden kaynaklanan ve denetim hizmetinin kalitesi üzerinde etkili olduğu tespit edilen faktörlerden bazıları çalışmanın regresyon modeline kontrol değişkeni olarak ilave edilmişlerdir. Modelde yer alan üç adet kontrol değişkeninden ilki olan SIZE değişkeni, şirketin toplam aktif büyüklüğünü temsil etmektedir ve şirketin aktif büyüklüğünün doğal logaritması alınarak hesaplanmıştır. Büyük şirketlerin sahip oldukları müzakere gücü, finansal sıkıntı durumunda satılabilecek daha fazla varlığa sahip olmaları ya da uyguladıkları ihtiyatlı muhasebe uygulamaları nedeniyle şirket büyüklüğünün etkilerini kontrol etmek için kullanılmaktadır (Stakebrand, 2016; Postma, 2016; Myers *vd.*, 2003). Bir diğer kontrol değişkeni (LEV) kaldıraç oranıdır. Şirketin toplam yabancı kaynaklarının aktif toplama bölünmesi ile bulunmuştur. Finansal yönden zayıf ve riskli şirketlerin kazanç yönetimi uygulamalarına karşı kontrol edilmelidir (Carey, Simnett, 2006) ve yüksek düzeydeki bir kaldıraç oranı yüksek risk düzeyine işaret etmektedir (Jackson *vd.*, 2008). Son olarak, şirket performansının kontrolü için (Postma, 2016), şirket net kar veya zararının aktif toplama bölünerek hesaplanan (ROA) çalışma modeline kontrol değişkeni olarak eklenmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda oluşturulan araştırmanın modeli literatüre (Swart, 2012; Stakebrand, 2016; Postma, 2016) paralel bir tarzda, aşağıda eşitlik (2)'deki gibi oluşturulmuştur:

$$AQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 AR_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Çalışmada yer alan bağımlı değişkenin, bağımsız değişkenin ve üç adet kontrol değişkenin tanımlaması ve bağımlı değişken üzerine beklenen etkileri aşağıdaki Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Değişkenler ve Açıklamaları

Değişkenler	Açıklamalar	Bağımlı Değişkene Beklenen Etkisi
Bağımlı Değişken: Denetim Kalitesi (AQ)	Şirketin anormal çalışma sermayesi tahakkuklarının mutlak değeri.	?
Bağımsız Değişken: Denetimde Rotasyon (AR)	Şirketin denetim firmasını değiştirmesi durumunda 1, aksi durumda 0 değeri verilmiştir.	+ / -
Kontrol Değişkeni: Şirketin Büyüklüğü (SIZE)	Şirketin varlık toplamı ile ifade edilirken, değişkenin doğal logaritması alınarak regresyon modeline eklenmiştir.	-
Kontrol Değişkeni: Şirketin Kaldıraç Oranı (LEV)	Şirketin toplam yabancı kaynaklarının toplam aktife bölünmesi ile bulunmuştur.	+
Kontrol Değişkeni: Şirketin Karlılığı (ROA)	Şirket net karının veya net zararının toplam aktiflere bölünmesi ile hesaplanmıştır.	+

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle modelde yer alan bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı (korelasyon) olup olmadığının araştırılması için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Literatürde, korelasyon katsayısı değerlerinin 0.80'den küçük olması durumunda bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal korelasyon sorununun olmadığı kabul edilmektedir (Guajarati, 2004). Tablo 3'te yer alan korelasyon matrisi sonuçlarına göre, regresyon modelinde yer alan bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayı değerleri bu orandan düşük gözlemlenmiştir.

Tablo 3. Bağımsız Değişkenler Arası Korelasyon Matrisi

Bağımsız Değişkenler:	AR	SIZE	LEV	ROA
AR	1.0000			
SIZE	0.1675	1.0000		
LEV	0.0110	0.0698	1.0000	
ROA	0.0412	0.2708	-0.5140	1.0000

n=1230. =Denetim Firması Rotasyonu. =Şirketin varlık toplamının doğal logaritması. =Şirketin kaldıraç oranı. =Şirketin net kar/zararının toplam aktife oranı.

Bağımsız değişkenler arasında korelasyon analizini takiben, panel veri analizinde yararlanılacak olan modelin belirlenmesine geçilmiştir. Bu amaçla çalışmanın veri seti, sabit etkiler veya rassal (tesadüfi) etkiler modellerinden hangi modelin tutarlı olduğuna karar vermesinde kullanılan Hausman testi ile incelenmiştir ve test sonuçları aşağıdaki Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Hausman Testi Sonuçları

	Ki-Kare İstatistiği	Olasılık (prob>chi2)
Cross-Section Random (Kesit Rassel Etkisi)	22,54	0,0002

Hausman testi sonuçları, sabit etkiler modeli parametre tahminçileri ile rassal etkiler modelinin parametre tahminçileri arasındaki farkın (ki-kare değerinin) istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ve sabit etkiler modelinin tercih edilmesi gerekliliğini göstermektedir. Bu test sonucu doğrultusunda çalışmanın veri seti sabit etkiler modeli ile test edilmiştir. Aşağıdaki Tablo 5'te, çalışmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı ve varsa bu ilişkinin yönü tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 5. Regresyon Modeli Sonuçları

AWCA	Katsayı	Standart Sapma	t Değeri	p Değeri
AR	-.0039414	.011359	-0.35	0.729
SIZE	.0281642	.0108699	2.59	0.010***
LEV	-.0233505	.0390932	-0.60	0.550
ROA	-.0287761	.0699775	-0.41	0.681
Sabit	-.4452068	.2070106	-2.15	0.032**
			F=2.60	Anlamlılık =0.0000

n=1230. ***. **. *. %1. %5 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.
 =Denetim firması rotasyonu. =Şirketin varlık toplamının doğal logaritması. =Şirketin kaldıraç oranı.
 =Şirketin net kar/zararının toplam aktife oranı.

Tablo 5, bağımsız denetçi tarafından verilen denetim hizmetinin kalitesine etki etmesi beklenen denetim firması rotasyonunun bağımsız değişken olarak belirlendiği doğrusal regresyon modeline dayalı analiz sonuçlarını göstermektedir. Tablo 5'te sunulan verilere göre, bağımsız denetim firması rotasyonuna (AR) ilişkin katsayı -0.0039414 ile negatiftir. Söz konusu değişkenin p değeri ise 0.729'dur Bu durum, denetim firması rotasyonunun bağımsız denetçi tarafından verilen denetim hizmetinin kalitesini negatif yönlü bir ilişkiye işaret ediyor olsa da, bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Modelde yer alan üç adet kontrol değişkeninden SIZE değişkeninin katsayısı (0.0281642) ve p değeri (0.010), söz konusu değişken ile bağımsız denetim kalitesi arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak belirgin pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Diğer iki kontrol değişkeni olan LEV ve ROA değişkenlerinin p değerleri sırasıyla 0.550 ve 0.681 olarak, katsayıları ise sırasıyla -0.0233505 ve -0.0287761 olarak tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu değişkenler ile bağımsız denetim kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı yönünde sonuçlar ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bulguları, Swart (2012) ve Stakebrand (2016) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Söz konusu çalışmalarda, bağımsız denetçinin hizmet süresi ile denetim kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca söz konusu çalışmalarda da rotasyon sonrası denetim kalitesinin düştüğünü destekleyen kanıtlara ulaşılamamıştır. Diğer taraftan, denetimde rotasyon uygulamasının denetimin kalitesine olumlu yönde etkisini tespit eden Carcello ve Nagy (2004); Firth *vd.* (2012) ve Nagy (2005) çalışmaları ile denetimin kalitesine olumsuz yönde etkisini ortaya koyan Ghosh ve Moon (2005) ve Cameran *vd.* (2016) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarından farklılık göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bağımsız denetim mesleği yaşanan muhasebe skandalları neticesinde ciddi düzenlemelere maruz kalmıştır. Bu düzenlemelerin odağında ise sunulan bağımsız denetim hizmeti kalitesini artırma çabaları yer almaktadır. Bu çalışmada, bağımsız denetimde rotasyon uygulamasının hem denetçi bağımsızlığına yaptığı olumlu etki hem de denetçinin sahip olduğu spesifik bilgi ve tecrübeye olan olumsuz etkisi ele alınmıştır. Bu iki farklı görüş altında, Türkiye ölçeğinde bağımsız denetimde rotasyon uygulamasının denetim kalitesini nasıl etkilediği 2010-2017 yılları arasında Borsa İstanbul'da işlem gören finansal olmayan kuruluşlardan elde edilen 1230 şirket-yıl verisi kullanılarak araştırılmıştır. Araştırma bulguları, denetimde rotasyon uygulaması sonrasında bağımsız denetim kalitesinin artırdığını gösteren kanıtlar sunmamaktadır. Diğer taraftan; araştırma sonuçları, bağımsız denetimde rotasyonun denetim kalitesine etkisini net bir şekilde ortaya koyamayan literatürü destekler niteliktedir. Bağımsız denetimde rotasyon uygulamasına ilişkin düzenleme yapma ve kanunda belirtilen süreleri kısaltmaya yetkili otorite olan KGK'nın zorunlu denetim firması rotasyonu ile ilgili politikasında denetim kalitesi ve denetçi bağımsızlığını geliştirme yönündeki avantajlar göz önünde bulundurulurken, denetçinin zaman içerisinde kazanmış olduğu müşteri işletmeye ve işletmenin faaliyette bulunduğu sektöre özgü birikmiş denetim bilgisini kaybedebileceği de dikkate alınmalıdır. Ayrıca bu konudaki ülke uygulamaları incelendiğinde, zorunlu denetçi rotasyonu uygulamasının denetim firması düzeyinde veya sorumlu ortak baş denetçi düzeyinde olmasına ilişkin ortak bir görüş bulunmadığı görülmektedir. Bu bağlamda farklı ülke uygulamalarının incelenmesi, buralarda elde edilen sonuçların da dikkate alınması ve değerlendirilmesi düzenleyici otoritelere yararlar sağlayacaktır.

Çalışmanın bir takım kısıtları mevcuttur. Bunlardan ilki, bağımsız denetim hizmeti kalitesinin sübjektif bir kavram olmasıdır. Literatürde bağımsız denetim kalitesini ölçen farklı göstergeler olsa da; bu çalışmada, bunlardan birisi olan anormal çalışma sermayesi tahakkuklarının kullanılmasıdır. Bir diğer kısıt ise, oluşturulan regresyon modelinin bağımsız denetim kalitesine etki eden tüm faktörleri içermemesi

ve seçilen bağımsız değişkenler ile sınırlı tutulmasıdır. Son olarak, denetim firması rotasyonunun zorunlu ya da gönüllü olması ayrımının yapılmamasıdır.

Gelecekte yapılacak çalışmalarda ise, bağımsız denetim kalitesinin ölçülmesinde farklı modellerden yararlanılması literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Bununla birlikte, bağımsız denetim firmasının ve/veya bağımsız denetçinin müşteri işletmeye verdiği hizmet süresinin de dikkate alınmasının rotasyon uygulamasının denetim kalitesine nasıl etki ettiğinin anlaşılması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Balsam, S., J. Krishnan, J.S. Yang (2003), "Auditor Industry Specialization and Earnings Quality", *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 22(2), 71-97.
- BDS 200, Bağımsız Denetim Yönetmeliği (2012), Resmi Gazete Sayısı: 28509, 26.12.2012, <http://www.kgk.gov.tr/>, E.T.: 08.09.2018.
- Bell, T.B., M. Causholli, W.R. Knechel (2015), "Audit Firm Tenure, Non-Audit Services and Internal Assessments of Audit Quality", *Journal of Accounting Research*, 53(3), 461-509.
- Brown, R.E. (2005), "Enron/Andersen: Crisis in U.S. Accounting and Lessons for Government", *Public Budgeting & Finance*, 25(3), 20-32.
- Cameran, M., A. Prencipe, M. Trombetta (2016), "Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality", *European Accounting Review*, 25(1), 35-58.
- Carcello, J.V., A.L. Nagy (2004), "Audit Firm Tenure and Fraudulent Financial Reporting", *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(2), 55-69.
- Carey, P., R. Simnett (2006), "Audit Partner Tenure and Audit Quality", *The Accounting Review*, 81(3), 653-676.
- Chen, C., C. Lin, Y. Lin (2008), "Audit Partner Tenure, Audit Firm Tenure, and Discretionary Accruals: Does Long Auditor Tenure Impair Earnings Quality?", *Contemporary Accounting Research*, 25(2), 415-445.
- Corbella, S., C. Florioa, G. Gotti, S.A. Mastrolia (2015), "Audit Firm Rotation, Audit Fees and Audit Quality: The Experience of Italian Public Companies", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 25, 46-66.
- Dang, L. (2004), "Assessing Actual Audit Quality", *Ph.D. Thesis*, Drexel University, Philadelphia, USA.
- DeAngelo, L.E. (1981), "Auditor Independence, 'Low Balling', and Disclosure Regulation", *Journal of Accounting and Economics*, 3(August), 113-127.
- DeAngelo, L.E. (1986), "Accounting Numbers as Market Valuation Substitutes: A Study of Management Buyouts of Public Stockholders", *The Accounting Review*, 61(3), 400-420.

- DeBoskey, D.G., W. Jiang (2012), "Earnings Management and Auditor Specialization in The Post-Sox Era: An Examination of the Banking Industry", *Journal of Banking & Finance*, 36, 613-623.
- Dechow, P., R. Sloan, A. Sweeney (1995), "Detecting Earnings Management", *The Accounting Review*, 70(2), 193-225.
- DeFond, M.L., C.W. Park (2001), "The Reversal of Abnormal Accruals and the Market Valuation of Earnings Surprises", *The Accounting Review*, 76(3), 375-404.
- DeFond, M.L., C.W. Park (2001), "The Reversal of Abnormal Accruals and the Market Valuation of Earnings Surprises", *The Accounting Review*, 76(3), 375-404.
- DeFond, M.L., J.R. Francis (2005), "Audit Research after Sarbanes-Oxley", *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24(1), 5-30.
- Doğan, A. (2016), "Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon", *Muhasebe ve Denetim Dünyası*, 28(1), 113-135.
- European Commission, EC. (2014), Regulation (EU) No 537/2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32014R0537>, E.T.: 08.09.2018.
- Fama, E.F., K.R. French (1992), "The Cross-Section of Expected Stock Returns", *The Journal of Finance*, 47(2), 427-465.
- Firth, M., O. M. Rui, X. Wu (2012), "How Do Various Forms of Auditor Rotation Affect Audit Quality? Evidence from China", *The International Journal of Accounting*, 47(1), 109-138.
- Fitriany, U.S., D. Martani, H. Rossietta (2009), "Do Mandatory Audit Firm and Audit Partner Rotation Really Improve Audit Quality? Comparison Between Pre and Post Regulation Period in Indonesia", *The 12th Asian Academic Accounting Association*, 8-12 October 2011, Bali-Indonesia.
- Geiger, M.A., K. Raghunandan (2002), "Auditor Tenure and Audit Reporting Failures", *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 21(1), 67-78.
- Ghosh, A., D. Moon (2005), "Auditor Tenure and Perceptions of Audit Quality", *The Accounting Review*, 80(2), 585-612.
- Gönen, S., M. Rasgen (2016), "Bağımsız Denetimde Zorunlu Denetçi Rotasyonu", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 1809-1822.
- Healy, P. (1985), "The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions", *Journal of Accounting & Economics*, 7(1-3), 85-107.
- Gujarati, D.N. (2004), "Basic Econometrics (4th ed.)", USA, New York: McGraw Hill.
- Jackson, A.B., M. Moldrich, P. Roebuck (2008), "Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality", *Managerial Auditing Journal*, 23(5), 420-437.
- Johnson, E., I.K. Khurana, J.K. Reynolds (2002), "Audit-Firm Tenure and the Quality of Financial Reports", *Contemporary Accounting Research*, 19(4), 637-660.
- Jones, J. (1991), "Earnings Management during Important Relief Investigations", *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193-228.
- Kim, H., H. Lee, J.E. Lee (2015), "Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality", *Journal of Applied Business Research*, 31(3), 1089-1106.
- Kwon, S.Y., Y. Lim, R. Simnett (2014), "The Effect of Mandatory Audit Firm Rotation on Audit Quality and Audit Fees: Empirical Evidence from the Korean Audit Market", *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 33, 167-195.

- Lennox, C.S., X. Wu, T. Zhang (2014), “Does Mandatory Rotation of Audit Partners Improve Audit Quality?”, *The Accounting Review*, 89, 1775-1803.
- Mohammed, D., M. Habib (2013), “Auditor Independence, Audit Quality and the Mandatory Auditor Rotation in Egypt”, *Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues*, 6(2), 116-144.
- Myers, J.N., L.A. Myers, T.C. Omer (2003), “Exploring the Term of the Auditor-Client Relationship and the Quality of Earnings”, *The Accounting Review*, 78, 779-799.
- Nagy, A. (2005), “Mandatory Audit Firm Turnover, Financial Reporting Quality, and Client Bargaining Power: The Case of Arthur Andersen”, *Accounting Horizons*, 19(2), 51-68.
- Postma, E. (2016), “The Effects of Audit Firm Rotation on Audit Quality: Does Audit Firm Rotation Improve Audit Quality?”, *Master Thesis*, MSc in Business Administration - Financial Management, Universiteit Twente.
- Ruiz-Barbadillo, E., N. Gomez-Aguilar, N. Carrera (2009), “Does Mandatory Audit Firm Rotation Enhance Auditor Independence? Evidence from Spain”, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 28(1), 113-135.
- Salama, M.D. (2017), “The Effect of Mandatory Audit Rotation on the Audit Quality: Evidence from Indonesia”, *Master Thesis*, Radboud University.
- Salleh, K., H. Jasmani (2014), “Audit Rotation and Audit Report: Empirical Evidence from Malaysian PLCs over the Period of Ten Years”, *Procedia - Social and Behavioural Sciences*, 145, 40-50.
- Sarbanes-Oxley Act, SOX. (2002), *Public Law 107-204*, H.R. 3763, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-107publ204/pdf/PLAW-107publ204.pdf>, E.T.: 08.09.2018.
- Sayyar, H., R. Basiruddin, R.S.Z. Abdul, L. Sayyar (2014), “Mandatory Audit Firm and Audit Partner Rotation”, *European Journal of Business and Management*, 6(26), 352-389.
- Şavlı, T. (2016), “Türkiye’de Bağımsız Denetimde Rotasyon: Düzenlemeler, Uygulamalar ve Öneriler”, *Mali Çözüm Dergisi*, 134, 37-57.
- Şenyiğit, Y.B., E. Zeytinoğlu (2014), “Zorunlu Denetçi Rotasyonunun Denetim Kalitesi Üzerindeki Etkileri”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 25(77), 79-98.
- Stakebrand, B. (2016), “Auditor Rotation and Audit Quality in Europe”, *Master Thesis*, Department of Economics, Radboud University.
- Swart, A.J.F. (2012), “How Does Mandatory Audit Partner Rotation Affect Audit Quality? Evidence from Australia”, *Master Thesis*, Department Accountancy Faculty of Economics and Business Studies, Tilburg University.
- Vanstraelen, A. (2000), “Impact of Renewable Long-term Audit Mandates on Audit Quality”, *The European Accounting Review*, 9(3), 419-442.
- Velte, P., M. Stiglbauer (2012), “Impact of Auditor and Audit Firm Rotation on Accounting and Audit Quality: A Critical Analysis of the EC Regulation Draft”, *Journal of Governance and Regulation*, 1(3), 7-13.